

Lea Faka-Tonga | Ko e Fokotu'utu'u Malu'í ki he COVID

Fekau'aki mo e fokotu'utu'ú (framework)

'E fetongi 'e he Fokotu'utu'u Malu'í ki he Covid-19 (COVID-19 Protection Framework) 'a e sisitemi lolotonga ki he Fakatokanga Lēvoló (Alert Level) 'oku ngāue'aki 'e he pule'angá ki he COVID-19 'i Nu'u Silá.

Ko 'ene a'u pē ki he **90% 'a e tokolahi 'o e kakai 'i Nu'u Silá ni kuo kakato honau huhu malu'í meí he kotoa 'o e kakai 'oku nau 'atā atu ke fakahoko hanau huhu malu'í**, 'e malu leva mo hao ke kamata ngāue'aki 'a e fokotu'utu'u ko 'ení.

'Oku ngāue'aki 'i ai ha founa 'oku lēvolo 'e 3 ki hono mapule'í 'o e COVID-19 'i he komiunití:

- Lanu mata – ngāue'aki 'i he taimi 'oku sí'isi'í pē ai 'a e COVID-19 'i he komiunití, ala mapule'í pē 'a e tokolahi 'o e ngaahi keisi 'i falemahakí, mateuteu 'a e sisitemi ki he mo'ui leleí ke nau ngāue atu.
- Lanu moli – ngāue'aki 'i he taimi 'oku fakalalahi ai 'a e mafola 'a e COVID-19 'i he komiunití, kuo fakahanga taha 'e he kotoa 'o e sisitemi ki he mo'ui leleí 'a 'ene ngaahi koloá ka 'oku kei ala mapule'í pē 'a e tu'unga 'oku 'i ai 'a e mafolá, 'oku fakalalahi ange 'a e tu'u lavea ngofua 'a e kakai fakatokolahi.
- Lanu kulokula – ngāue'aki 'i he taimi 'oku fiema'u ai ke fakahoko ha ngāue ke malu'í 'a e sisitemi ki he mo'ui leleí pea mo malu'í 'a e ngaahi falukunga kakai 'oku tu'u lavea ngofuá.

Te tau lava 'o nga'unu hake 'i he ngaahi lēvoló 'i he taimi 'oku fiema'u ai ke mapule'í 'a e ngaahi mafola 'a e vailasí. 'Oku ngaofe ngofua ange 'a e fokotu'utu'ú 'i he founa Fakatokanga Lēvolo lolotonga. 'Oku 'oange ai ha tau'atāina lahi ange ki he kakai kuo huhu malu'í.

'E lava ke kei ngāue atu pē 'a e ngaahi pisinisí, falekoloá, mo e ngaahi feitu'u fakatokolahi ki he kakai kuo huhu malu'í 'i he kotoa 'o e ngaahi lēvoló. 'Oku sí'isi'í ange 'a e tu'unga lavea ngofua (risk) 'e fakatupunga 'e he ngaahi pisinisí 'oku nau ngāue atu pē ki he kau kasitomā kuo huhu malu'í.

'E kamata ngāue'aki 'a e fokotu'utu'ú 'a fē?

Te ke lava 'o sio ki hono vahevahe 'o e kakai kuo nau ma'u atu honau huhu malu'í 'uluakí pe uá, pea fakafehoanaki atu homou feitu'ú mo e ngaahi feitu'u kehe 'i Nu'u Silá.

Kumi ho tu'asilá pe vakai'í e mapé ke 'ilo'í homou feitu'ú.

Ngaahi tu'unga 'o e huhu malu'í 'i he ngaahi vāhengá

Ngaahi tu'utu'uni ki he mo'ui leleí 'a e kakai (Public health measures)

'Oku hokohoko atu 'a e hoko ko ia 'a e sivi, muimui'í 'o e fevāofi'akí mo e nofo fakamavahe'í ko ha ngaahi founa ngāue tefito ki hono fakasi'isi'í 'o ha mafola 'a e vailasí.

'E kei tu'u pē 'a e ngaahi fakataputapui fakafeitu'ú (localised lockdowns) ko ha founa ke ala ngāue'aki kapau 'oku vave ha tupulaki 'a e ngaahi keisi. 'E kei ala fiema'u pē ke ngāue'aki 'a e ngaahi fakataputapui ki ha ngaahi feitu'u lahi ange.

Ke fakahoko ha liliu ki he ngaahi lēvoló, te mau fakakaukau'í 'a e:

- tu'unga 'o e huhu malu'í
- tu'unga malavalava 'o e fakahoko ngāue (capacity) 'a e sisitemi ki he mo'ui leleí mo e faingata'a'ia fakaesinó

- tu'unga malavalava 'o hono fakahoko 'o e sivi, muimui'i 'o e fevāofi'akí mo hono tokanga'i 'o e keisi, mo e
- mafola 'a e COVID-19 'i he komiunitii, kau ai mo e ngaahi uesia 'oku hoko ki he ngaahi kulupu tefito 'o e kakaí (key populations).

Ngaahi fiema'u ki he tohi fakamo'oni huhu malu'i

Ko e tohi fakamo'oni huhu malu'i ko ha founa fakapulipuli (confidential) ia ki hono fakamo'oni'i kuo kakato hono ma'u atu ho huhu malu'i.

'E tuku atu pē ke fili ha ngaahi feitu'u lahi pe 'e fiema'u ha tohi fakamo'oni huhu malu'i. 'E 'i ai ha ngaahi feitu'u 'e lahi ange 'a 'enau tu'u lavea ngofuá 'o fiema'u ki ai 'eni kae malava ke fakaava mo nau ngāue atu ki he kakaí.

'E ala fili fakalao 'e he ngaahi pisinisi, ngaahi katoangá (events), ngaahi kautahá, komiunitii, mo ha ngaahi sekitoa kehekehe ke nau ngāue'aki ha ngaahi fiema'u 'oku fakafekau'aki mo e huhu malu'i ki he kau kasitomaá kae malava ke nau toki hū.

Kapau 'e 'ikai ke fie 'eke 'e ha pisinisi, kautaha pe sēvesi 'a e fakamo'oni ki he huhu malu'i, kuo pau leva ke nau ngāue atu kinautolu 'i he malumalu 'o ha ngaahi fakangatangata 'e fusi a'u fekau'aki mo e ngaahi fiema'u ki he tokolahí mo e fakavahavaha 'i lotó. 'E ala fiema'u ke nau tāpuni 'i he lēvolo **Lanu Molí** mo e/pe **Kulokulá**.

'E malava ke ma'u atu 'e he tokotaha kotoa pē 'oku ta'u 16 mo lahi hake honau lekooti huhu malu'i COVID-19 'i he uepisaiti 'oku ui ko e My Covid Record.

'E toe lava pē foki ke ke tukuhifo mei ai 'a e ngaahi tohi fakamo'oni huhu malu'i fakaloto fonua mo fakavaha'a pule'anga faka'ilekitulōnika pea mo ma'u atu ai 'a e ngaahi ola ki ho sivi COVID-19.

[My Covid Record \(Ko Hoku Lekooti Covid\)](#)

Ko e 'uhinga 'o e lēvolo takitaha

Lanu mata

Lanu matá ko e taimi ia 'oku 'i ai ha ngaahi keisi COVID-19 'i he komiunitii, pea mo ha ngaahi keisi kuo hū mai mei tu'apule'anga. 'Oku fakangatangata pē 'a e mafola 'i he komiunitii pea mapule'i 'a e tu'unga 'o e ngaahi keisi COVID-19 'oku 'i he ngaahi falemahakí. 'Oku mateuteu 'a e sisitemi ki he mo'ui lelei ke ngāue atu, kau ai 'a e tauhi tokamu'a ki he mo'ui lelei (primary care), mo'ui lelei 'a e kakaí (public health), mo e ngaahi falemahakí.

Founa 'etau nofo malu mo hao 'i he Lanu matá:

- 'E fiema'u atu 'a e tauhi lekooti mo e muimui'i 'oku ngāue'aki 'a e hulu'i (scanning)
- 'Oku tu'utu'unia pau 'a e me'a 'ufi'ufi ki he ihú mo e ngutú 'i he ngaahi puna vakapuná pea poupou'i 'i loto fale foki

Ko e feitu'u 'e lava ke tau 'alu ki ai 'i he Lanu matá:

- Ngaahi feitu'u fakatokolahi ki he kakaí (Public facilities)
- Falekoloa fakamoveteveté (Retail)
- Ngaahi feitu'u ngāue'angá
- Ngaahi ako tokamu'á (ECEs), akó, kura mo e ngaahi ako mā'olunga ange 'i he kolisi (tertiary providers)
- Ngaahi katoanga fakakomiuniti 'i tu'a kuo fakamahino
- 'E 'ikai ke fakahoko ha ngaahi fakangatangata fakafeitu'u ia.

Ngaahi feitu'u 'e fiema'u ke faka'aonga'i ai 'a e tohi fakamo'oni huhu malu'i

'E 'ikai ha fakangatangata kapau 'e faka'aonga'i 'a e ngaahi tohi fakamo'oni huhu malu'i ki he:

- Talitali kakaí (hospitality)
- Ngaahi fakataha'angá (hangē ko e malí, ngaahi fai'anga lotú, marae)
- Ngaahi kátoangá ('i loto 'i ha fale/tu'a)
- Ngaahi pisinisi 'oku hoko ai 'a e fetu'utaki vā ofí
- Ngaahi Fale Fakamālohisinó (gyms)

Ngaahi feitu'u 'oku 'ikai fiema'u ke faka'aonga'i ai 'a e ngaahi tohi fakamo'oni huhu malu'i

Kapau 'oku 'i ai ha pisinisi, kautaha pe sēvesi, 'oku 'ikai ke nau 'eke ha fakamo'oni 'o e huhu malu'i, 'e fakahoko leva 'a e ngaahi fakangatangata.

- Talitali kakaí — a'u hake ki he kakai 'e toko 100, 'oku nau fakamavahevahe 'aki 'a e mita 'e 1, tangutu ki lalo mo fakamavahevahe'i
- Ngaahi fakataha'angá (hangē ko e malí, ngaahi fai'anga lotú, marae) — a'u ki ha kakai 'e toko 100, 'oku fakamavahevahe 'aki ha mita 'e 1
- Ngaahi kátoangá ('i loto 'i ha fale/tu'a) — a'u hake ki he kakai 'e toko 100, 'oku fakamavahevahe'i 'aki ha mita 'e 1, tangutu mo fakamavahevahe'i
- Ngaahi pisinisi 'oku hoko ai 'a e fevāofi'akí — me'a 'ufi'ufi 'o e ihú mo e ngutú ki he kau ngāué, fakamavahevahe'i 'a e kau kasitomaá 'aki ha mita 'e 1
- Ngaahi fale fakamālohisinó — a'u hake ki he kakai 'e toko 100, fakamavahevahe'i 'aki ha mita 'e 1

Lanu moli

'I he **Lanu molí**, 'e fakautuutu ange 'a e mafola ko ia 'i he komiunití 'o lahi ai 'a hono faka'aonga'i 'o 'etau sisitemi ki he mo'ui lelei. 'E fakamama'u 'a e ngaahi ngāue kotoa 'a e sisitemi ki he mo'ui lelei, ka 'e kei hokohoko atu pē hono mapule'i 'o e tauhi tokamu'a ki he mo'ui lelei, mo'ui lelei 'a e kakaí, mo e ngaahi falemahakí. 'E malava ke fakalalahi ange 'a e tu'unga matu'utāmaki 'oku 'i ai 'a e kakai 'oku tu'u lavea ngofuá.

Founga 'etau nofo malu mo hao 'i he Lanu molí:

- 'E fiema'u atu 'a e tauhi lekootí mo e muimui'i 'oku ngāue'aki 'a e hulu'i (scanning)
- 'E tu'utu'unia pau 'a e ngaahi me'a 'ufi'ufi ki he ihú mo e ngutú 'i he fepuna'aki vakapuná, fefononga'aki fakatokolahí, 'i he ngaahi tekisií, fakekoloa fakamoveteveté, ngaahi feitu'u fakapule'angá, pea faka'ai'ai foki 'i he ngaahi feitu'u kehé

Ko fē 'a e feitu'u te tau lava 'o 'alu ki ai 'i he Lanu molí:

- 'E fakaava atu 'a e ngaahi feitu'u fakatokolahí 'o 'i ai ha ngaahi fakangatangata ki he tokolahí makatu'unga 'i he fakamavahevahe mita 'e 1
- 'E fakaava atu 'a e ngaahi falekoloa fakamoveteveté 'o 'i ai ha ngaahi fakangatangata ki he tokolahí makatu'unga 'i he fakamavahevahe mita 'e 1
- 'E fakaava atu 'a e ngaahi fai'anga akó 'o fokotu'u ki ai ha ngaahi tu'utu'uni ki he mo'ui lelei 'a e kakaí
- Ngaahi feitu'u ngāue'angá
- Ngaahi kátoanga fakakomiunití 'i tu'a kuo fakamahino
- 'E 'ikai ke fakahoko ha ngaahi fakangatangata fakafeitu'u ia.

Ngaahi feitu'u 'e fiema'u ke faka'aonga'i ai 'a e tohi fakamo'oni huhu malu'i

'E 'ikai ha fakangatangata kapau 'e ngāue'aki ha ngaahi tohi fakamo'oni huhu malu'i 'i he:

- Talitali kakaí
- Ngaahi fakataha'angá (hangē ko e malí, ngaahi fai'anga lotú, marae)
- Ngaahi kãtoangá ('i loto 'i ha fale/tu'a)
- Ngaahi pisinisi 'oku hoko ai 'a e fetu'utaki vā ofí
- Ngaahi Fale Fakamãlohisinó

Ngaahi feitu'u 'oku 'ikai fiema'u ke faka'aonga'i ai 'a e ngaahi tohi fakamo'oni huhu malu'i

Kapau 'oku 'i ai ha pisinisi, kautaha pe sēvesi, 'oku 'ikai ke nau 'eke ha fakamo'oni 'o e huhu malu'i, 'e fakahoko leva 'a e ngaahi fakangatangata.

- Talitali kakaí — 'ikai hoko ai ha fetu'utaki vā ofi
- Ngaahi fakataha'angá (hangē ko e malí, ngaahi fai'anga lotú, marae) — a'u hake ki ha kakai 'e toko 50, 'oku fakamavahevahe 'aki ha mita 'e 1

'E 'ikai malava ke ngāue 'a e ngaahi feitu'u ko 'ení kapau 'e 'ikai ke fiema'u ki ai ha tohi fakamo'oni huhu malu'i:

- Ngaahi kãtoangá ('i loto 'i ha fale/tu'a)
- Ngaahi Fale Fakamãlohisinó
- Ngaahi pisinisi 'oku hoko ai 'a e fetu'utaki vā ofí

Lanu kulokulá

'I he **Lanu kulokulá**, 'e fiema'u ke fai ha ngāue ke malu'i fakatou'osi 'a e kakai 'oku tu'u lavea ngofuá mo 'etau sisitemi ki he mo'ui lelei meí ha hokohoko fonu 'a e ngaahi falemahakí.

Founga 'etau nofo malu mo hao 'i he Lanu kulokulá:

- 'E fiema'u atu 'a e tauhi lekootí mo e muimui'i 'oku ngāue'aki 'a e hulu'í (scanning)
- 'E tu'utu'unia pau 'a e ngaahi me'a 'ufi'ufi ki he ihú mo e ngutú 'i he fepuna'aki vakapuná, fefononga'aki fakatokolahí, 'i he ngaahi tekisií, fakekoloa fakamoveteveté, ngaahi feitu'u fakapule'angá, pea faka'ai'ai foki 'i he taimi 'oku mavahe ai mei falé

Ko e feitu'u te tau lava 'o 'alu ki ai 'i he Lanu kulokulá:

- Ngaahi feitu'u fakapule'angá — fakaava 'o a'u hake ki ha kakai 'e toko 100, 'o makatu'unga 'i he fakamavahevahe mita 'e 1
- Falekoloa fakamoveteveté — fakaava 'o 'i ai ha ngaahi fakangatangata ki he tokolahí makatu'unga 'i he fakamavahevahe mita 'e 1
- Ngaahi ngāue'angá — pou pou 'i 'a e ngāue mei 'apí
- 'Oku fakaava 'a e ngaahi ako'anga tokamu'á, ngaahi ako'angá, mo e kura 'o 'i ai 'a e ngaahi tu'utu'uni ki he mo'ui lelei 'a e kakaí
- Ngaahi kãtoanga fakakomiuniti 'i tu'a kuo fakamahino — ngofua 'o 'i ai ha ngaahi fakangatangata ki he tokolahí
- 'E ala fakahoko ha ngaahi fakangatangata fakafeitu'u

Ngaahi feitu'u 'e fiema'u ke faka'aonga'i ai 'a e tohi fakamo'oni huhu malu'i

'E 'i ai ha ngaahi fakangatangata kapau 'e ngāue'aki ha ngaahi tohi fakamo'oni huhu malu'i.

'E lava ke fakaava 'a e ngaahi feitu'u ko 'ení 'o 'i ai ha kakai 'e a'u hake ki he toko 100, makatu'unga 'i he fakamavahevahe mita 'e 1:

- Talitali kakaí
- Ngaahi fakataha'angá (hangē ko e malí, ngaahi fai'anga lotú, marae)
- Ngaahi kãtoangá ('i loto 'i ha fale/tu'a)
- Ngaahi Fale Fakamãlohisinó

‘E lava ke fakaava ‘a e ngaahi feitu‘u ko ‘ení ‘o ‘i ai ha ngaahi fiema‘u kehe:

- Ngaahi pisinisi ‘oku hoko ai ‘a e fetu‘utaki vā ofí ‘o ‘i ai ‘a e ngaahi fiema‘u ki he mo‘ui lelei ‘a e kakai
- Ako mā‘olunga ange ‘i he kolisi (tertiary education) — ‘oku fiema‘u ki ai ‘a e huhu malu‘í ke malava ‘o fakahoko ‘a e akó ‘i he ‘apiakó (onsite) ‘i ha tokolahi ‘oku makatu‘unga ‘i he fakamavahevahe mita ‘e 1

Ngaahi feitu‘u ‘oku ‘ikai fiema‘u ke faka‘aonga‘i ai ‘a e ngaahi tohi fakamo‘oni huhu malu‘í

Kapau ‘oku ‘i ai ha pisinisi, kautaha pe sēvesi, ‘oku ‘ikai ke nau ‘eke ha fakamo‘oni ‘o e huhu malu‘í, ‘e fakahoko leva ‘a e ngaahi fakangatangata.

- Talitali kakai — ‘ikai hoko ai ha fetu‘utaki vā ofi
- Ngaahi fakataha‘angá (hangē ko e malí, ngaahi fai‘anga lotú, marae) — a‘u hake ki he toko 10
- Ako mā‘olunga ange ‘i he kolisi — ako fe‘āveaki (distance learning) pē

‘E ‘ikai malava ke ngāue ‘a e ngaahi feitu‘u ko ‘ení kapau ‘e ‘ikai ke fiema‘u ki ai ha tohi fakamo‘oni huhu malu‘í:

- Ngaahi katoangá (‘i loto ‘i ha fale pea mo tu‘a)
- Ngaahi pisinisi ‘oku hoko ai ‘a e fetu‘utaki vā ofí
- Ngaahi Fale Fakamālohisinó

Fakahoko ho huhu malu‘í

Ke ke a‘usia ‘a e mo‘ui kakato ‘oku totonu ke ma‘u ‘e he tokotaha kotoa pē ‘i Nu‘u Sila ní, fakahoko leva ho huhu malu‘í ‘i he ‘ahó ni.

Kapau kuo ‘osi huhu malu‘i koe, fai ho lelei tahá ke tokoni ki ho ngaahi kaungāme‘á mo e fāmilí ke fakahoko honau huhu malu‘í koe‘uhí kae vave ange ‘etau lava ‘o fiefia kotoa ‘i he anga ‘o e mo‘uí ‘i he sisitemi fo‘ou.

[BookMyVaccine](#)